

TA'LIM TIZIMINING YANGILANISHI VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR

Tirkashev Nodir Ilxomovich

O'z-FinPI Pedagogika kafedrası o'qituvchisi.

*Oqdaryo tumanidagi 2- son ixtisoslashtirilgan
maktab-internati o'qituvchisi*

Annotatsiya: maqolada ta'lim tizimining yangilanishi va raqamli texnologiyalarning joriy etilishi uning imkoniyatlari to'g'risida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Interaktiv, sun'iy intellekt, resurslar, virtual, blended Learning.

Модернизация системы образования и цифровые технологии

Аннотация: В статье рассматриваются возможности обновления системы образования и внедрения цифровых технологий.

Ключевые слова: Интерактив, искусственный интеллект, ресурсы, виртуальное, смешанное обучение.

Ta'lim tizimining yangilanishi va raqamli texnologiyalar zamonaviy ta'limning kelajagini belgilovchi muhim yo'nalishlardan biridir. Raqamli texnologiyalar ta'lim tizimiga keng ko'lamli ta'sir ko'rsatmoqda. Internet, kompyuterlar, mobil qurilmalar, sun'iy intellekt va boshqa raqamli asbob-uskunalar o'quv jarayonlarini samarali va interaktiv qilishda muhim rol o'ynaydi. Texnologiyalar ta'limni quyidagi usullarda yaxshilaydi

Asosiy qism: Masofaviy ta'lim Internet orqali ta'lim olish imkoniyatlari o'quvchilarga istalgan joydan o'qish imkonini beradi. Masofaviy ta'limning keng tarqalishi, ayniqsa pandemiya davrida, an'anaviy ta'lim usullari bilan taqqoslaganda yangi imkoniyatlar yaratdi.

Interaktiv ta'lim platformalari: Raqamli resurslar yordamida o'quvchilar o'z-o'zini o'rganish, mashqlarni bajarish, testlardan o'tish kabi imkoniyatlarga ega bo'lishadi.

Sun'iy intellekt va tahlil qilish: Sun'iy intellekt (AI) yordamida o'quvchilarning faoliyatini kuzatish, ularning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, individual yondashuvlar ishlab chiqish mumkin. Bu orqali har bir o'quvchi uchun moslashtirilgan ta'lim jarayonlarini tashkil etish osonlashadi. Raqamli texnologiyalarning joriy etilishi ta'lim tizimining yangilanishi va modernizatsiyasiga olib keladi. Bu yangilanishlar quyidagi omillarga asoslanadi. Ta'lim dasturlari va metodologiyalar o'zgarmoqda.

Raqamli texnologiyalar asosida ishlab chiqilgan o'quv dasturlari o'quvchilarga tezkor va intuitiv o'rganish imkoniyatini beradi.

Ta'lim tizimidagi o'qituvchilarning roli: O'qituvchilar an'anaviy darsdan ko'ra, o'quvchilarni ilhomlantiruvchi, motivatsiya beruvchi, maslahat beruvchi va murabbiy rolida ko'rinadi. Raqamli texnologiyalarni samarali qo'llash uchun o'qituvchilarni yangi metodologiya va texnologiyalarga tayyorlash zarur.

Resurslar va infrastrukturani yaxshilash: Raqamli texnologiyalarni ta'lim tizimiga integratsiya qilish uchun zarur bo'lgan infratuzilma, ya'ni internet ulanishi, kompyuterlar, virtual sinflar, va boshqa jihozlar mavjud bo'lishi lozim. Bunday infrastrukturani yaratish har qanday ta'lim tizimi uchun asosiy qadamdir. Raqamli texnologiyalar yordamida ta'lim tizimining rivojlanishi raqamli savodxonlikni oshirishni taqozo etadi. O'quvchilar va o'qituvchilar raqamli asboblarni to'g'ri va samarali foydalanish ko'nikmalariga ega bo'lishlari kerak. Raqamli savodxonlik, ayniqsa, axborot xavfsizligi, ma'lumotlarni tahlil qilish va elektron platformalarda ishlash kabi ko'nikmalarni o'z ichiga oladi. Texnologiyalarning ta'lim tizimiga kiritilishi bilan yangi innovatsion yondashuvlar paydo bo'ladi.

Virtual va kengaytirilgan haqiqat: O'quvchilar yangi texnologiyalar yordamida virtual dunyoda interaktiv o'rganish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bu, ayniqsa, murakkab fanlar yoki tarixiy voqealarni o'rganish uchun foydalidir.

Blended Learning (aralash ta'lim): Bu modelda an'anaviy darslar va raqamli platformalarda ta'lim olish birgalikda amalga oshiriladi. Bu yondashuv ta'limning samaradorligini oshiradi va o'quvchilarning shaxsiy ehtiyojlariga moslashtirilgan o'qish tajribasini taqdim etadi. Raqamli texnologiyalar dunyo bo'ylab ta'lim tizimlarini birlashtiradi. O'quvchilar global miqyosda boshqa mamlakatlardagi ta'lim resurslaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bu, o'z navbatida, madaniy almashinuv, bilim va tajriba almashinuvi va global ish bozori uchun talablarni qondirishda katta rol o'ynaydi.

Kadrlar malakasi va o'qituvchilarning roli:

Eski qonunda o'qituvchilarning malaka oshirish imkoniyatlari cheklangan edi. Yangi qonunda o'qituvchilar uchun yangi malaka oshirish kurslari, sertifikatlash tizimi va bilimlarini yangilash imkoniyatlari yaratilgan. Bu o'qituvchilarning sifatli ta'lim berishga bo'lgan tayyorgarligini oshiradi.

Ta'limda o'quvchi markazliligi:

Eski qonunda ta'lim tizimi ko'proq o'qituvchi va darsga asoslangan bo'lsa, yangi qonunda o'quvchi markazli ta'limning keng qo'llanilishi muhim o'rin tutadi. Yangi qonunda o'quvchilarning ijodkorlik, tanqidiy fikrlash va mustaqil o'rganish qobiliyatlarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilgan. O'quvchi faolligini oshirish, ular uchun ta'lim jarayonini qiziqarli va interaktiv qilish ta'lim sifatini yaxshilaydi.

Mehnat bozoriga moslashuv:

Yangi qonun ta'lim jarayonini nafaqat ilmiy, balki amaliy jihatdan ham mustahkamlashga yo'naltirilgan. Bu o'z ichiga mehnat bozorining talablariga javob beradigan kasb-hunar ta'limi, kasbga yo'naltirilgan o'quv dasturlari, va ta'limning amaliy jihatlarini o'z ichiga oladi. Eski qonun esa faqat umumiy ta'limni taqdim etgan bo'lib, kasbga yo'naltirishda aniq yo'nalishlarga ega emasdi

O'quv dasturlari va malaka baholash:

Eski qonunda o'quv dasturlari statik bo'lib, yangilanishi cheklangan edi. Yangi qonunda esa o'quv dasturlari doimiy ravishda yangilanib turadi va zamonaviy bilimlarga, texnologiyalarga moslashadi. Shuningdek, malaka baholash tizimi yanada moslashuvchan bo'lib, o'quvchilarning individual rivojlanishlarini hisobga olishga yo'naltirilgan.

Ta'limning moliyaviy va tashkiliy qismidagi islohotlar:

Eski qonunda ta'lim muassasalarining moliyaviy resurslari ko'pincha cheklangan edi. Yangi qonun esa ta'limning moliyaviy resurslarini oshirish, ta'lim tashkilotlarining samarasini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlarni o'z ichiga oladi. Bu, ta'lim muassasalarining infratuzilmasini yaxshilash va o'quvchilarga yanada sifatli ta'lim berishga imkon yaratadi.

Ta'limdagi inkluzivlik va tenglik:

Yangi qonun ta'limda inkluzivlikni kuchaytirishga qaratilgan. Bu o'z ichiga har qanday imkoniyatlari cheklangan, etnik yoki diniy guruhlariga mansub, hamda gender tengligini ta'minlashni oladi. Eski qonun bu jihatlarni yetarlicha o'z ichiga olmaydi edi. Yangi qonunda, barcha o'quvchilarning teng huquqli ta'lim olishlari uchun zarur shart-sharoitlar yaratilgan. 23.09.2023 yil qabul qilingan yangi tahrirdagi talim to'g'risidagi qonunning 20-moddasida berilishicha: Inklyuziv ta'lim alohida ta'lim ehtiyojlari va individual imkoniyatlarning xilmaxilligini hisobga olgan holda barcha ta'lim oluvchilar uchun ta'lim tashkilotlarida ta'lim olishga bo'lgan teng imkoniyatlarni ta'minlashga qaratilgan. Jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) yoki ruhiy nuqsonlari bo'lgan bolalar (shaxslar) uchun ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'lim tashkil etiladi. Inklyuziv ta'limni tashkil etish tartibi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi. Deyilgan ¹. Ushbu yangi tahrirdagi qabul qilingan ta'lim to'g'riidagi qonun xalqaro ta'lim norma me'yorlariga rioya qilib, qonunda inson huquqlari qadr qiymati ulug'lanadi. Nogironligi bor shaxslarning imkoniyatlaridan kelib chiqib ta'limni tashkil qilish inson huquqlari himoya qilinganligidan inson eng yuqori oliy qadriyat sifatida tan olinganligidan dalolat beradi. Inklyuziv ta'lim o'zoro tenglik, inson parvarlik g'oyasi asosida tashkil etilgan bo'lib, ta'lim ta'lim uchun emas aksincha ta'lim inson uchun xizmat qiladi. Nogironlik endilikda tibbiy masala emas, balki

¹ O'zbekiston Respublikasining 2020 yil 23-sentabrda qabul qilingan yangi tahrirdagi "Talim to'g'risida"gi qonuni. 55-moddasi.

birinchi navbatda inson huquqlari masalasi deya qonuniy e'tirof etildi. Nogironligi bo'lgan bolalar uchun to'siqlardan xoli va inklyuziv muhitni yaratish orqali ularni to'liq va sifatli ta'lim olishini ta'minlash kerak. O'quvchilarning jismoniy va aqliy talab-ehhtiyojidan va ta'lim muassasalarining geografik joylashuvidan kelib chiqqan holda alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar o'qitiladigan ta'lim muassasalarini optimallashtirish² va Inklyuziv ta'lim maktablarini tashkil etish, uchun Inklyuziv ta'lim maktablariga bo'lgan extiyojni aniqlash, extiyojga qarab inklyuziv ta'lim maktablarini ochish sohani rivojlantirish nogironligi bor yordamga muxtoj insonlarning jamiyatdagi o'z o'rnini topishga asos bo'ladi. Talim olish insonning siyosiy huquqi hisoblanadi. Inklyuziv ta'lim maktablarini barpo qilish nogironligi bor insonlarning huquq va manfaatlarini himoya qilish, ularning hamma qatori ta'lim olish huquqini ta'minlash degani. Ta'limdagi tenglik insonparvarlik inson huquqlarining, insonning qadri qiymati oshganlikdan demokratik davlat barpo qilinayotganlikdan dalolat beradi³. Yangi Talim to'g'risidagi qonun zamon talablari asosida ta'lim tizimini modernizatsiya qilishga qaratilgan. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi, inkluzivlik, o'quvchi markazli ta'lim va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish kabi jihatlar, yangi qonunning zamonaviy talablar bilan to'liq mosligini ko'rsatadi. Shunday qilib, yangi qonun faqat ilmiy yondashuvni emas, balki jamiyat ehtiyojlariga moslashuvchan ta'lim tizimini yaratishda ham muhim rol o'ynaydi. Yangi ta'lim to'g'risidagi qonun eski qonundan sezilarli darajada farq qiladi. U ta'lim tizimining rivojlanishini yanada modernizatsiya qilish, turli ta'lim shakllarini joriy etish, ta'lim jarayonidagi ishtirokchilarning huquqiy maqomini yanada aniqlashtirish va ta'lim sifatini qat'iy nazorat qilishga qaratilgan. Ushbu qonun yangilangan davlat standartlari, talablar va nazorat mexanizmlari orqali ta'lim tizimini samarali boshqarish va rivojlantirishga yo'l ochadi. Zamon talablariga moslashgan. O'zgarishlar asosan ta'lim tizimining sifatini oshirish, o'quvchilarga yuqori darajadagi imkoniyatlar yaratish, tinch va farovon hayot yaratishga intilish hamda ijtimoiy ma'naviyatni yuksaltirishga⁴ undash va ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni keng qo'llash, o'qituvchilarning malakasini oshirish, hamda mehnat bozorining talablariga javob beradigan ta'lim usullarini joriy etishga yo'naltirilgan. Bularning barchasi ta'lim tizimining barcha qatlamlarini takomillashtirishga qaratilgan. Yangi qonun, shuningdek, ta'limda inkluzivlik va tenglikni ta'minlashga alohida e'tibor qaratadi. Bu jamiyatda ijtimoiy tenglikni mustahkamlash, o'quvchilarning teng huquqliligini ta'minlash va har bir o'quvchiga eng yaxshi sharoitlarni yaratish maqsadida amalga oshirilgan. Ta'lim tizimining o'zgarishi, shuningdek, o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olishga qaratilgan. Bu esa o'quvchilarning o'z salohiyatini maksimal darajada rivojlantirishiga imkon yaratadi.

² F.Qodirova Inklyuziv ta'lim nazariya va amaliyot.-T., "Zebo print", 2022.

³ N.I. Tirkashev . O'zbekistonda inklyuziv ta'limning rivojlanishi va huquqiy asoslari // ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ , 2024. – 54-57 b.

⁴ J. Hasanboyev, X.A. To'raqulov, I.Sh. Alqarov, N.O'. Usmonov . Pedagogika – T.: Noshir, 2011. – 77 b.

O‘quvchilarning faolligini oshirish, ularning ijodkorlik, tanqidiy fikrlash va mustaqil o‘rganish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Bu omillar zamonaviy, ilg‘or ta‘lim tizimining ajralmas qismidir. Yangi Talim to‘g‘risidagi qonun, o‘z ichiga yangi pedagogik yondashuvlarni, texnologiyalarni, kasbga yo‘naltirilgan ta‘limni va ijtimoiy inklyuzivlikni olib kirish orqali jahon ta‘lim tizimlariga moslashmoqda. Bunday islohotlar nafaqat o‘quvchilarni, balki o‘qituvchilar va ta‘lim muassasalarini ham rivojlantirishga xizmat qiladi. Biroq, qonun o‘zgartirishlari amalda to‘liq hayotga tatbiq etilishi uchun ko‘p mehnat talab qiladi. Bu o‘z ichiga o‘qituvchilarning malakasini oshirish, ta‘lim muassasalarining material-texnik bazasini yaxshilash va ayniqsa raqamli infratuzilmani joriy etishni o‘z ichiga oladi. Yangi qonun muvaffaqiyatli amalga oshirilsa, bu nafaqat ta‘lim sifatini oshiradi, balki mamlakat iqtisodiyoti va jamiyatining rivojlanishiga ham ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Hozirda ta‘lim tizimi o‘zgarishlar davrini boshdan kechirmoqda. Bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun davlat, jamiyat va ta‘lim sohasidagi barcha manfaatdor tomonlar o‘rtasida hamkorlik va kuchli ijtimoiy hamjihatlik zarur. Ta‘limni zamonaviylashtirish, nafaqat o‘quvchilarga, balki butun jamiyatga foyda keltiradi. Yangi qonunning amalga oshirilishi, ta‘limning sifatini oshirish, jamiyatdagi tenglikni mustahkamlash va mamlakatning global ta‘lim maydonidagi o‘rnini yaxshilashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ta‘lim tizimining o‘zgarishi nafaqat qonun hujjatlarida, balki amaliy ishlar va ijtimoiy madaniyatda ham sezilarli o‘zgarishlarni talab qiladi. O‘quvchilarning ta‘limga bo‘lgan munosabati, o‘qituvchilarning pedagogik mahorati, va ta‘lim muassasalarining tashkiliy faoliyati yangilanishi, har bir sohada islohotlarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zarur bo‘ladi. Agar yangi qonun doirasidagi islohotlar to‘g‘ri yo‘nalishda amalga oshirilsa, bu nafaqat hozirgi avlodning, balki kelajakdagi yoshlarning ham bilim olish, yaratish va jamiyatda faol qatnashish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bu esa o‘z navbatida mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy barqarorligini ta‘minlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasining 2020 yil 23-sentabrda qabul qilingan yangi tahrirdagi “Talim to‘g‘risida”gi qonuni. 55-moddasi.
2. F.Qodirova Inklyuziv ta‘lim nazariya va amaliyot.-T.,“Zebo print”,2022.
3. N.I. Tirkashev . O‘zbekistonda inklyuziv ta‘limning rivojlanishi va huquqiy asoslari // ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ , 2024. – 54-57 b.
4. J. Hasanboyev, X.A. To‘raqulov, I.Sh. Alqarov, N.O‘. Usmonov . Pedagogika – T.: Noshir, 2011. – 77 b.